

Presentació del monogràfic. «Cultura i populisme al Sud Global»

Coordinat per
Pablo Valdivia
UNIVERSITY OF GRONINGEN

Manuel de la Fuente
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

INTRODUCCIÓ

En els últims anys, el debat sobre el populisme ha ocupat l'espai públic. Factors com la crisi financera de 2007, l'aparició de partits populistes a Europa o la polarització ideològica (manifestada en fenòmens com l'arribada de Trump a la Casa Blanca o el Brexit) han qüestionat, si més no, el mapa d'equilibris geopolítics que s'havien establert a Occident després de l'afonament del bloc soviètic a finals del segle passat. Les successives crisis desencadenades després del crac de Lehman Brothers i el ràpid ascens de diversos partits d'extrema dreta a Europa van desvelar la fragilitat d'un orde econòmic capitalista que es trobava lluny de resoldre problemes socials estructurals. D'aquesta manera, el terme *populisme* s'ha fet present en el debat mediàtic per a explicar el sorgiment dels nous agents polítics que s'enfronten als discursos hegemònics d'explicació del món contemporani.

En l'àmbit acadèmic, la discussió també està sent intensa. Ja fa alguns anys que els estudis sobre populisme ocupen un lloc destacat en les humanitats i les ciències socials arran dels processos de construcció política, social i cultural experimentats en diversos contextos. Aquests processos han mostrat que el concepte de *populisme* presenta una pronunciada ductilitat pel fet que es construeix en una pràctica discursiva i institucional empleada per governs d'ideologies antagòniques i pertanyents a diferents règims polítics. Les experiències populistes a Llatinoamèrica conformen un precedent que dialoga amb les últimes configuracions del populisme a Europa i als Estats Units, i articulen mecanismes de desigualtat en allò que s'ha començat a denominar *sud global*.

Aquest monogràfic es planteja la reflexió teòrica d'aquesta realitat a partir de les aproximacions crítiques més recents.¹ Així, en aquest número especial es pretén cobrir

1 Entre d'altres, vegeu Nestor García Canclini, *La globalización imaginada*, 2009; Manuel Castells (ed.), *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis*, 2012; Boaventura de Sousa Santos (ed.), *Epistemologías del sur*, 2014; Ruth Wodak, *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*, 2015; Manfred Nowak, *Human Rights or Global Capitalism: The Limits of Privatization*, 2016; Lars Rensmann, *The Politics of Unreason: The Frankfurt School and the Origins of Modern Antisemitism*, 2017; Manuel de la Fuente y Pablo Valdivia (ed.) *Culture, Crisis, and Renewal in Spain*. Special Issue, en *Romance Quarterly*, 2017; Pablo Valdivia, *Spanish Literature, Crisis and Spectrality: Notes on a Haunted Canon*, 2018.

l'actual buit d'investigació existent pel que fa a: 1) l'estudi de la mobilització d'un conjunt de perspectives teòriques multidisciplinàries i transnacionals per a comprendre rigorosament les complexes relacions entre cultura, desigualtat i espai públic en el sud global; 2) l'acostament crític a les tensions i complexitats de les dimensions culturals i polítiques dels desafiaments presentats per les narratives i actituds populistes; 3) construeix la indagació crítica en els models polítics, històrics, culturals i lingüístics de configuració dels imaginaris individuals i col·lectius en el sud global, i 4) la reflexió crítica al voltant de l'instrumental teòric multidisciplinari que ens permeta, amb major eficiència, desenvolupar aproximacions acadèmiques i models d'anàlisi d'acord amb els nous fenòmens socials, culturals i polítics que configuren el que ací denominem «narratives culturals populistes».

La reflexió arrellegada en els diferents textos és fruit d'un rigorós treball d'anàlisi i intercanvi d'idees entre acadèmics provinents de diversos països durant les tres edicions de l'Escola d'Hivern sobre Cultura i populisme inscrita en el programa oficial d'escoles d'hivern de la University of Groningen i celebrades a la Universidad de Granada (en la seua primera trobada de 2017) i a València amb la col·laboració de la Universitat de València (en les dues edicions posteriors, dutes a terme al Col·legi Major Rector Peset al llarg de la tercera setmana de febrer de 2018 i de 2019). Ponents de centres acadèmics i culturals d'Holanda, Estats Units, Espanya, França, Portugal, Perú i Xile hi van plantejar algunes de les qüestions ineludibles per a fixar el debat a què ens enfrontem amb el fenomen populista en l'actualitat.

En aquest monogràfic s'arrelleguen algunes de les aportacions més significatives sorgides arran d'aquestes trobades, que ofereixen una perspectiva multidisciplinària sobre el tema que ens ocupa. Així, Stefan Couperus i Pier Domenico Tortola obrin el debat amb l'ús de la història que fa servir el discurs populista; a continuació s'analitzen alguns elements discursius nuclears, com la dicotomia «ells/nosaltres» (en el text de Judith Jansma), la lògica de la negació de l'orde hegemònic (a càrrec de Luis Martín-Estudillo) o els elements narratius de la nostàlgia d'un passat utòpic (per part de Dora Vrhoci), i es conclou amb el cas llatinoamericà analitzat per Carlos del Valle. Es tracta,

en definitiva, d'oferir una anàlisi àmplia que contribuïska a futurs estudis sobre un assumpte, el populisme, cada vegada més present en les pràctiques discursives i polítiques dels distints agents polítics de l'escena internacional.

